

Козарь Оксана Петрівна
доктор технічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
Іванчо Тетяна Романівна
старший викладач,
Мукачівський державний університет
Майборода Ірина Емільянівна
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ХУДОЖНИКА-ПЕДАГОГА Т.М.ЙОРДАНА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ШКОЛИ ЖИВОПИСУ

У статті висвітлені нові маловідомі факти з творчої спадщини освітян - митців Закарпаття середини ХХ століття, а саме життєвий шлях Т.М.Йордана. Творчість цілої плеяди наших талановитих земляків була незаслужено обділена увагою критиків, в силу специфічних ідейно-політичних поглядів періоду застою в колишньому СРСР. Для поступового відтворення повнішої картини культурної спадщини краю в сучасному історичному контексті мистецький доробок Т.М.Йордана розглянуто з точки зору вагомості вкладу в розвиток Закарпатської школи живопису та дано аналіз впливу радянських ідейно-естетичних орієнтирів на характер розвитку культури регіону.

Ключові слова: культурологічні процеси, ідейно-естетичні орієнтири, тоталітарний режим, експресіонізм, імпресіоністичне трактування, контрастний колорит.

Постановка проблеми. Зіставлення і критична оцінка суперечливих складових розвитку образотворчого мистецтва в Україні упродовж першої половини ХХ століття, усвідомлення нанесених деформацій, переосмислення подій, що замовчувалися чи применшувалися, зумовлюють новий погляд на процеси в культурному середовищі в регіонах, зокрема на Закарпатті. Визріла необхідність реставрувати, а точніше переосмислити тлумачення мистецьких процесів, що розвивалися за умов тоталітарного режиму. Тому, вивчення мистецької спадщини генерації художників у новому історичному контексті є актуальним питанням, потужним джерелом творчості для розвитку національного мистецтва, формування його концепції на сучасному етапі. Художні твори митців Закарпаття, в яких переплелися і знайшли відображення прогресивні напрямки західноєвропейського живопису, є прикладом інтеграції для культури багатонаціональної України. Дане дослідження виконане в рамках сучасної наукової проблематики і відповідає першочерговим завданням мистецтвознавства, таким як достовірне, об'єктивне, системне, науково обґрунтоване висвітлення історії української культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних наукових дослідженнях І.Небесника, О.Гаврош, І.Луценка, Н.Ребрик, М.Фединиша, Н.Дідик розглядалися питання формування мистецької школи краю в першій половині ХХ століття і акценти були розкладено на відомі постаті. На прикладі життєвих ситуацій видатних закарпатських художників А.Ерделі, Й.Бокшая, Ф.Манайла та ін. простежувались методи нав'язування художникам ідеологічних вимог та принципів соціалістичного мистецтва.

Мета статті - виявити маловідомі факти про творчу діяльність художника-педагога Йордана Тіберія Матвійовича, охарактеризувати його життєвий доробок з точки зору вагомості вкладу в розвиток Закарпатської мистецької школи 50-60-их років ХХ століття, відтворити повнішу картину мистецької спадщини в сучасному історичному контексті, визначити вплив ідейно-

естетичних орієнтирів на характер розвитку культури регіону як важливого чинника естетичного виховання студентської молоді.

Результати дослідження. Йордан Тіберій Матвійович, (29.09.1922 – 2.12.1992), народився в с. Давидково на Закарпатті, в багатодітній сім'ї словацького робітника. Закінчив Ужгородську гімназію, де брав уроки малювання в Й.Бокшая. Далі з 1947 року навчається в учительській семінарії, де його вчителем був А. Ерделі, який побачив у наполегливому молодому студенті талант і розбудив у ньому жагу до мистецтва. Тіберій Матвійович вважав А.Ерделі своїм головним вчителем, що наповнював уроки духом строгої, високої вимогливості. Саме він запаливав у своїх слухачах вогник творчого неспокою, прагнення всього новітнього в мистецтві. Це від нього чули провінційні хлопці розповіді про «Мекку» художників - Париж, про виставки, салони, богему. Після лекцій Адальберта Ерделі у молодого Йордана окреслилась мрія – подорожувати, відвідати Європу, побачити світ, доторкнутись до шедеврів Парижу, Риму. Тоді мрії здавались цілком реальними. Талановитий хлопець добре вчився, знав кілька мов і був надзвичайно наполегливий в досягненні своїх цілей. За рекомендацією А.Ерделі 21-річний Йордан їде до Будапешту навчатися малярству, і він був прийнятий на навчання. Але мріям не судилося збутися - війна руйнує долі - його забирають до угорської армії.

Згодом Тіберій втікає з війська, переховується, повертається в Ужгород. 1945 року одружується на молодій вчительці Єві Сабов, доньці греко-католицького священника. Молоде подружжя оселяється в селі Тур'я - Пасіка, де Т.Йорданові пропонують посаду директора неповної середньої школи. Єва та Тіберій були людьми глибоко віруючими, з відповідним вихованням, поглядами, переконаннями. Це й відіграло визначальну роль в їхній долі та, як не парадоксально, ускладнило їхнє життя.

Непрості часи переживала закарпатська земля – зміна влади, держави (до 1944 р. область була в складі

Чехословаччини), трансформація філософії, нове світобачення.

В 1946 р. Йордан повертається в Ужгород, працює в Інституті вдосконалення; в обласному центрі він продовжує активне спілкування з художниками, однокурсниками, зі своїм вчителем Адальбертом Ерделі, з яким у них завжди зберігались теплі дружні стосунки і який залишався найбільшим авторитетом для молодого живописця.

В 1949 р. арештували батька і брата Єви Йордан, греко-католицьких священників і засудили на 25 років сибірських таборів за відмову перейти у православну віру. Вся сім'я тяжко пережила цей удар. Після ліквідації греко-католицької єпархії в Ужгороді доводиться переховуватись близькому родичеві родини – єпископу, який передав сім'ї Йорданів єпархіальні реліквії як надійним, чесним вірникам, інколи він проводив таємні церковні служби в їхньому домі.

1949 р. іде з посади голови Спілки художників А.Ерделі, його «дітище» – Публічну школу рисунку, яку він мріяв бачити майбутньою Академією мистецтв краю, реорганізували в художньо-промислове училище, де акцент влади тепер був покладений на прикладні ремесла, а не на новаторський живопис.

Тоталітарний режим Радянського Союзу дістався нарешті до Закарпаття. Владою скеровувались ідейно-політичні орієнтири, добровільно-примусово рекомендувались теми для творчості, наприклад: портрети вождів пролетаріату та рум'яних натхненних комсомолок, червоні прапори, колгоспні трактори і т.п. Окремі молоді художники, які, можливо, не мали міцних визначених життєвих принципів, чи рахували нововведення данню часу, нормою сьогодення, чи просто через свій аполітизм, лояльно обходили гострі кути, знаходили свою «нішу» в тогочасному суспільстві, продовжували жити і творити. Керівні посади, просування по кар'єрній драбині гарантувались лише членами партії. Та деякі принципи нової влади абсолютно не співпадали з поглядами молодого художника, який гостро відчував тиск політичного ладу і, фактично, був дисидентом. Його характер загартувався у випробуваннях і поглядом своїм він не зрадив ніколи.

У ці роки Т.Йордан багато і плідно працює, вивчає творчість закарпатських корифеїв живопису, поєднує викладацьку діяльність з насиченою пленерною роботою. Його творчою лабораторією стають карпатські села з їх неповторним народним колоритом, де зберігався народний дух та гірська природа, що захоплювала силою барв та просторів.

Художник працює в жанрі портрету («Голова бабусі», 1946 р., «Павліна Степанівна», 1964р.), пише багато натюрмортів, та його візитною карткою однозначно є пейзаж у всіх його варіантах. Це і великі панорами, і камерні сюжети потоків і гірських ущелин, і серії архітектурних пейзажів, де зображені сільські та міські краєвиди, цікаві архітектурні пам'ятки Закарпаття. Т.Йордан добре засвоїв уроки своїх видатних вчителів Й.Бокшай та А.Ерделі, його твори відзначаються високою професійною майстерністю. Це завжди досконала, оригінальна композиція, цікавий сюжет. Колорит його картин завжди мажорний, насичений, автор вдало використовує просвіти білої ґрунтовки полотна, інколи навмисне протираючи фарбу до нього. Найбільше

художник любив працювати на грубому полотні олійними фарбами, але для його картин характерна ніби акварельна прозорість. На виставках з'являються десятки його робіт: «Мукачівський замок зимою» (1960 р.), «Полонина Боржава», (1962 р.), «Бескиди», (1965 р.), «Великий верх», (1969 р.) і т.д. Наприклад, після виставки 1968 р. Й.Й.Бокшай, що був тоді народним художником СРСР, відзначав оригінальність задуму й високе його художнє втілення в полотнах Т.Йордана.

Від початку 1960-тих років Т. Йордан - учасник міських та обласних виставок, про нього з'являються замітки в місцевій пресі [1-4], передачі на радіо і телебаченні. Закарпатські живописці постійно рекомендують його кандидатуру в члени Спілки художників. Але постійно є одна умова: треба стати членом комуністичної партії, що передбачало в той час певні наслідки. Пропозиції були досить конкретними і однозначними: «хто не з нами, той проти нас». Часом у пресі зустрічались такі собі «навіювання». Тепер нам смішно читати поживклі сторінки радянських газет з високопарними примітивними настановами, але тоді це стосувалося долі конкретних людей. Ось що писали тоді мистецькі критики: «... В його пейзажі все частіше вписуються щогли високовольних ліній... Через Карпати пішов перший електропоїзд. Не обійшла ця подія стороною й художника. Адже тільки тоді будеш справжнім митцем, коли йтимеш в ногу з життям. І полотно художника, навіяні сучасністю, - саме життя. Піднесеним настроєм радістю колективної праці віє від картини «Колгоспний сад» [5,4]. Відгуки в пресі щодо майстерності позитивні, але всюди є натяки ідейно - політичного характеру.

Через кілька років читаємо про ювілейну виставку Т.Йордана, де поряд із схвальною критикою майстерності живописця є такі рядки: «...Але, подивившись експонати, виникає думка, що художнику бракує відчуття подиху часу. На виставці ми бачимо лише дві картини, що змальовують соціальне перетворення в нашому краї. Нові житлові райони, промислові підприємства, культосвітні установи, що прикрасили наші міста й села, чомусь залишаються поза увагою митця. Хотілося б також порадити художникові частіше звертатися до нашого сучасника – людини праці...»[6,4].

В 70-ті роки Т.Йордан - зрілий художник зі своїм живописним почерком, творчими задумами. Основну тему його робіт він черпав з природи рідного краю, відтворюючи її красу і неповторність. Він глибоко шанував, примножував і продовжував традиції живопису закарпатських художників. Характерною для його спадщини є картина «Старі хати» (1975 р.): як завжди цікавий сюжет верховинського зимового пейзажу - подвір'я між сільськими хатинами. На передньому плані через всю площину полотна вигнутою лінією показано випраний селянський одяг, що сохне на морозному повітрі, мов невибагливе намисто прикрашає красуню гірську природу. Зображення дуже просте, але надзвичайно повне. Мазки широкі, впевнені, подекуди ніби необережно поставлені на полотні. Традиційно тепле світло і холодні чисті тіні. Грайлива мозаїка контрастних мазків передньому плану підтримується монументальністю прозора - синього неба. Усі кольорові плями урівноважуються композиційними акцентами деталей. Робота читається дуже цільно, відчувається

впевненість художника в кожному мазку. А тема карпатського села передана з великим душевним трепетом і ніби юнацьким захопленням.

Радянська критика відносила роботи Т. Йордана до реалістичного спрямування [7]. Але це швидше віяння ердєлівського експресіонізму і характерного для закарпатської школи імпресіоністичного трактування пейзажу. В картині «Потік» (1976 р.) добре видно, що художник не копіює природу, а передає враження від побаченого, а подекуди і сам синтезує реальність, створюючи її із своїх почуттів. Сюжет золотої осені у гірському куточку автор зображає майже фантастичним поєднанням кольорів. Складне жовто-зелене і контрастне помаранчево-краплякове місиво фарб – не що інше, як мажорний настрій, буйний темперамент; поєднання тепло-холодних плям, які чергуються, постійно підсилюючи одна одну, гра нюансів – це якась внутрішня підсвідома тривога, передана через образи води і каменю. Тут явно не ставилось завдання дотриматись перспективи, передачі повітряності, плановості, чіткості рисунку, як у реалізмі. Навпаки: це просто душевний порив, настрої, переданий через образ гірського потоку. Робота виконана як етюд, живо, як кажуть, «одним подихом» з ефектними фактурними мазками. Здається, що написана легко і швидко, що свідчить про майстерність художника.

Дещо іншого плану архітектурний пейзаж «Млин в с. Буковець» (1985 р.). Цю роботу художник особливо цінував. Тут стриманіший колорит, що базується на споріднених кольорах і світлотіньових акцентах. Відчувається ґрунтовний рисунок, продумана, врівноважена композиція, виважені спокійні барви, гра нюансів у відтінках. І знову оригінальна трактовка сюжету: на першому плані саме колесо і вода, які, власне, є основними дієвими частинами млина, навкруги – вічна природа, а сам млин зображений невизначено, майже схематично. Такими засобами художник розкриває філософську тему вічного і проминального, важливого і другорядного в людській долі.

Є в творчому доробку художника і натюрморти. «Гладіолуси» (1971р.), «Натюрморт» (1971р.), «Маки» (1975р.) та ін. Вони написані за такою творчою концепцією, як і у Ердєлі: це портрети речей. Тому в сюжетах ніколи немає нагромадження рисунку, форми чіткі, лаконічні. У композиції також можна зустріти склянку води, ердєлівський «фірмовий знак»: освіжаючий прохолодний ковток, інколи так необхідний людині.

До кінця 1980-х років Т. Йордан працював у Мукачівському педагогічному училищі, вів активну

творчу і викладацьку діяльність в ході якої підготував цілу плеяду педагогів до естетичного освоєння світу, працював над формуванням смаків, переконань, ідеалів, тобто, естетичної свідомості студентської молоді яка готувалася до роботи з дітьми в педагогічних закладах області, до здійснення естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва.

Помер 2.12.1992 року, похований в Мукачеві. Творчий доробок художника складають понад дві сотні картин, які переважно зберігаються в приватних колекціях на Закарпатті, а також за кордоном: Угорщина, Чехія, Аргентина. Роботи Тіберія Матвійовича гідні посісти вагоме місце в мистецькій спадщині закарпатської школи живопису.

Протягом життя Т.Йордан мав твердий принциповий характер, власну міцну позицію і дещо різку вдачу, тому болісно реагував на будь-який тиск. Понад усе він цінував творчу і моральну свободу. Саме тому він не дочекався регалій від тодішньої влади, його твори не допускалися на республіканський та всесоюзний рівень. Можливо, за інших соціально-політичних умов він повніше розкрив би свій талант.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Кожен факт історії мистецтвознавці повинні розглядати з точки зору його впливу на культурологічні процеси, тобто наскільки сприяють чи не сприяють дані умови розвитку мистецтва. Історичний урок засилля комуністичної ідеології, зокрема, й у мистецтві, не повинен повторитися. На сьогоднішній день видна позитивна тенденція розвитку свободи творчості, але оголюються інші проблеми, теж залишені нам у спадок періодом «совдепії». Практично немає стабільного прошарку населення, який би потребував та міг оцінити якісні художні твори. Це зумовлено недосконалістю культурологічної освіти в середній та навіть у вищих школах, що зумовило засилля кічу, процвітання міщанських поглядів, нівелювання істинних мистецьких цінностей. Низька матеріально-технічна база художніх вузів та практично відсутність державних програм підтримки талановитих студентів та молодих художників особливо з периферії, панування «панібратства» у виставкових відбіркових комітетах, дорожнеча оренди столичних галерей, мала кількість та практична недоступність для широкого загалу мистецьких часописів - ось це неповний перелік глибоких проблем, що потребують якнайшвидшого розв'язання для повнокровного розвитку українського мистецтва.

Список використаних джерел

1. Висоцький В. В красу зачарований./ В.В.Висоцький //Молодь Закарпаття. -1974.- №76.- С.4. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].
2. Зарубко О.Освітняні - митці/ О.Зарубко //Радянська освіта. -1968.- 28. 02- С.3. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].
3. Клим П. Світ великий, чистий /П.Клим //Закарпатська правда.-1972.- №277.- С.3. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].
4. Крижанівська Є. Пейзажист Тіберій Йордан /Є. Крижанівська // Закарпатська правда.-1968.- № 278– С.4. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].
5. Юрчук В. Пейзажі Тіберія Йордана /В. Юрчук // Прапор перемоги .-1968.-№ 10.- С.4. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].
6. Юрчук В. Сонячна палітра. Виставка творів Тіберія Йордана / В. Юрчук // Прапор перемоги.- 1972.-№ 157.- С.4. [Фонд Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф.Потушняка].

7. Гаврош О. Особливості включення закарпатського мистецтва у радянський контекст (тенденції 1945-1954рр.) / О. Гаврош. - Вісник ЛНАМ. Спецвипуск. - Ужгород «Гражда». - 2008. - С.128.

В статье освещены новые малоизвестные факты из творческого наследия педагогов – художников Закарпатья середины XX столетия, а именно жизненный путь Т.М.Йордана. Творчество целой плеяды наших талантливых соотечественников было незаслуженно обделено вниманием критиков, в силу специфических идейно-политических взглядов периода застоя в бывшем СССР. Для постепенного воспроизведения полной картины культурного наследия края в современном историческом контексте творческий доработок Т.М.Йордана рассмотрен с точки зрения весомости вклада в развитие Закарпатской школы живописи, и дан анализ влияния советских идейно-эстетических ориентиров на развитие культуры региона.

Ключевые слова: культурологические процессы, идейно-эстетические ориентиры, тоталитарный режим, экспрессионизм, импрессионистическая трактовка, контрастный колорит.

In the article the new facts from the creative patrimony of the Transcarpathia artists Tiberij Jordan in the middle of XX century, were lighted, and the analysis of the aesthetic impact on the cultural development of culture of the region is given. The given research was executed within the framework of a modern scientific approach of the art criticism such - objective systems analysis of cultural processes.

The creative elevation in the first half of twentieth century had fostered a galaxy of painters in Transcarpathia. But the creative heritage of some painters had lack of attention from the critics because of the ideological and political views in the period of stagnation in the USSR.

The main aim of the research is to discover the little known facts from the creative activity of Transcarpathian painter, and to describe the heritage of the pedagogue and artist, Tyberii Matvijovich Jordan, from standpoint of his contribution in the Transcarpathian Art School development.

Also in depth analysis determine the impact of ideological and aesthetic guidelines on the cultural development of the region.

T.Jordan had strong and principle character, his own life position and hard temper, so the politic pressure had a harrowing effect on him.

He had not got any awards from the leading party, his works were not admitted on the national level, because he appreciated the creative and moral freedom. Maybe other social and political conditions revealed his talent more.

Every fact from the history should be consider from point of view of its impact on cultural processes, how they promote or not on the development of the art.

Key words: cultural processes, ideological and aesthetic guidelines, totalitarian regime, expressionism, impressionistic interpretation, contrasting color.

УДК 373.31.13:372.851

Ліба Оксана Миколаївна,

старший викладач,

Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛІ

В статті висвітлено основні етапи організації експериментального дослідження з формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики в школі. Розкрито методик визначення основних рівнів сформованості досліджуваного феномену. За допомогою обчислення F-критерію доведено достовірність отриманих результатів.

Ключові слова: вчителі початкових класів, математика, експеримент, етапи дослідження, інноваційні технології, студенти.

Постановка проблеми. Удосконалення навчального процесу у вищій школі передбачає не тільки використання інноваційних підходів до підготовки студентів, а й потребує спеціальної організації і перевірки ефективності експериментальних методик. Відтак актуалізується проблема висвітлення основних етапів організації експериментального дослідження з формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх дисертаційних досліджень і публікацій (Л.Анісімова, О.Бабакіна, О.Горська, І.Колеснікова та

ін.) свідчить, що науковці аргументують доцільність використання інноваційних підходів у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів шляхом висвітлення авторських методик, які доводять вірогідність і достовірність експериментальних розвідок. Однак, проблема організації експериментального дослідження з формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики в школі ще не була предметом наукових розвідок.

Метою статті є висвітлення основних етапів дослідження.